
ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПӘНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

ӘОЖ 373.3; МҒТАР 14.25.07

<https://doi.org/10.47526/habarshy.vi2.597>**А.А. КУРАЛБАЕВА****PhD доктор, доцент м.а.**Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
(Қазақстан, Түркістан қ.), e-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz***ӘРІП ӨЛШЕМІНІҢ, СӨЗДЕР САНЫ МЕН МӘТІН ҰЗЫНДЫҒЫНЫҢ БАСТАУЫШ
СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДЕҢГЕЙІНЕ СӘЙКЕСТІГІ**

Аңдатпа. Бұл зерттеу жұмысының мақсаты, мәтіндегі әріп өлшемінің, сөздер саны мен мәтін ұзындығының бастауыш сынып оқушыларының деңгейіне сәйкестігін анықтау болып табылады. Зерттеу жұмысына мәліметтерді жинауда: мәтіндегі әріп өлшемі, сөздер саны, мәтін ұзындығының өлшемдері қолданылды. Зерттеу барысында жиналған материалдар пайыздық есептеулер арқылы нәтижесі шығарылды.

Зерттеу жұмысы – құжаттарды талдау әдісіне негізделген сипаттамалық жұмыс. Мәліметтерді жинау құралы ретінде бастауыш сынып оқулықтары пайдаланылды.

Зерттеу нәтижесінде оқулықтардағы мәтіндердің әріп өлшемдері, сөздер саны 2-ші және 3-ші сынып оқулықтарында берілген мәтіндердің сөйлемдегі сөздердің орташа мәні 4-ші сыныптың оқулығында берілген мәтіннің сөйлемдегі сөздердің орташа мәнінен артық екендігі анықталды. Мәтін ұзындығы 2, 3, 4-ші сыныптарда сынып деңгейіне мәтіндердің ұзындығы сынып деңгейіне сай емес екендігі анықталды.

Кілт сөздер: мәтін, мәтін түрлері, әріп өлшемі, сөз саны, сөйлем ұзындығы.

A.A. Kuralbayeva*PhD, Associate Professor**Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University
(Kazakhstan, Turkestan), e-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz***Determining Whether the Letter Size, Number of Words
and Length of Text Correspond to the Level of Primary School Students**

Abstract. The purpose of this article is to determining whether the letter size, number of words, and length of text correspond to the level of primary school students. The criteria used to collect data in this study: The font size of text criterion, text-title harmony criterion, finding the main idea criterion, the number of word criterion, sentence length criterion, the number of words in sentences criterions.

*** Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

Куралбаева А.А. Әріп өлшемінің, сөздер саны мен мәтін ұзындығының бастауыш сынып оқушыларының деңгейіне сәйкестігі // *Ясауи университетінің хабаршысы.* – 2021. – №1 (119). – Б. 151–159. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi2.597>

***Cite us correctly:**

Kuralbaeva A.A. Arip olsheminin, sozder sany men matin uzyndygynyn bastauysh synyp oqushylarynyn dengeiine saikestigi [Determining Whether the Letter Size, Number of Words and Length of Text Correspond to the Level of Primary School Students] // *Iasau universitetinin habarshysy.* – 2021. – №1 (119). – B. 151–159. <https://doi.org/10.47526/habarshy.vi2.597>

Research work is a descriptive work based on the document analysis method. Primary school textbooks were used as the data collection tool.

The study established that the literal settings of texts in textbooks, the number of words in the sentences given in the textbooks of the 2nd and 3rd graders, the average of words per sentence longer than average words per sentence given in the textbook of the 4th class. Text length in 2, 3, 4 classes was determined that the text length does not correspond to the class level.

Keywords: text, types of text, text content, font size, word count, the length of the sentence.

А.А. Куралбаева

PhD доктор, и.о. доцента

*Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Ясави
(Казахстан, г. Туркестан), e-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz*

Определение соответствия размера букв, количества слов и длины текста к уровню учащихся начальной школы

Аннотация. Целью этой исследовательской работы является определение соответствия размера букв, количества слов и длины текста к уровню учащихся начальной школы. В ходе сбора данных для исследовательской работы использовались: размеры букв в тексте, количество слов, размеры длины текста. В материалах собранных в ходе исследования использовались процентные расчеты.

Исследовательская работа – описательная работа, основанная на методе анализа документов. В качестве инструмента сбора данных использовались учебники начальных классов.

В результате исследования было установлено, что буквенные параметры текстов в учебниках, количество слов в предложениях, приведенных в учебниках 2-го и 3-го классов, среднее значение слов в предложении больше среднего значения слов в предложении, приведенных в учебнике 4-го класса. Была определена, что длина текста во 2, 3, 4-классах не соответствует уровню класса.

Ключевые слова: текст, виды текста, содержание текста, размер шрифта, количество слов, длина предложения.

Кіріспе

Оқулықтар білім беру мен оқыту мақсатында қоданылатын негізгі қайнар көздері. Оқулық оқушының жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін когнитивті дағдылармен жабдықталған бай мәтіндерден тұрады [1]. Оқулықтарда әзірленген тіліне қарай айырмашылықтардың болуы өлкенің білім беру жүйесіне байланысты болады. Дегенмен ана тілін оқытуда ортақ мәселелер жиі кездеседі. Оқулықтар – білім беру мақсаттарына сәйкес келетін, оқушылардың білім алуында негізгі қайнар көзі болып табылатын оқу материалы [2].

А. Құсайынов 2000 жылы жарық көрген еңбегінде: «Оқулық – ғылыми жұмыстың ерекше бір түрі. Ол ғылыми идея мен тұжырымның дидактикалық тұжырыммен тоғысуынан жаралады. Егер де оқу пәнінің мазмұны, соның ішінде оқулық мазмұны сол пәнге негіз болған ғылым заңдылығына ғана, соның логикасына ғана құрылса, онда жақсы оқулық жасалмақ емес. Демек, педагогикалық проблеманы ескермейінше соның жетістіктеріне сүйенбей, иек артпай, оқулық жасау мүмкін емес. Әрине, мұнан ғылым заңдылығын, оның логикасын, жүйесін ескермеу, елемеу деген ұғым тумаса керек» деп жазған [3]. Ал, Ғазиз Құрмашұлы өзінің «Ана тілі» газетіне жариялаған «Сапалы оқулық – ел игілігі» атты мақаласында: «Тәуелсіздік алғаннан бері оқулық жазу, олардың сапасын жақсарту

бағытында біршама жұмыстар атқарылды, жетістіктеріміз бар. Сонымен қатар біраз олқылықтар мен проблемалар әлі де алдан шығуда. Жалпы сапалы жазылған оқулықтар – білім мен ғылымның қайнар көзі, ұлтымыздың рухани құндылығы. Сондықтан дамыған 30 елдің қатарына қосылуды мақсат етіп отырған еліміздің жаңа буыны үшін мектеп оқулықтарының сапасына айрықша көңіл бөлуіміз қажет. Мемлекеттік тілді оқыту да сапалы оқулықтан басталады. Осы саладағы қордаланған мәселелерді соңғы кездері зиялы қауым өкілдері жиі көтеріп жүр. Мирас қоғамдық кеңесі мүшелері де түрлі БАҚ беттерінде өз пікірлері мен ойларын білдіруде», – деп жазады [4].

Негізгі бөлім

Тіл білімінің негізін қалаушы ғалым И.Р. Гальпериннің «Текст как объект лингвистического исследования» атты еңбегінде: «Мәтін – сөйлеу шығармашылығының туындысы ретінде анықтайды. Аяқталған, объективтелген жазба құжаты ретінде, құжаттың түріне қарай әдеби тұрғыдан өңделген, бірқатар ерекше бірліктері (фразадан тыс бірліктер) мен атауы бар, түрлі лексикалық, грамматикалық, логикалық, стилистикалық байланыстармен біріктірілген, белгілі бір мақсат пен прагматикалық бағыты бар сөйлеу шығармашылығының туындысы», - деп көрсетеді [5, 31-б.]. Ал О.И. Москальскаяның «Грамматика текста» атты еңбегінде: «Мәтін деп, бір жағынан, бір немесе бірнеше сөйлемдерден тұратын, сөйлеушінің ойы аяқталған, кез келген айтылған пікірді түсінсек, екінші жағынан, повесть, роман, газет немесе журнал мақалалары, ғылыми мақалалар, түрлі құжаттар, тағы басқа осы сияқты тілдесім туындылары», – деп сипаттаса [6, 32-б.], Л.М. Лосева өзінің «Как строится текст» атты мұғалімдерге арналған нұсқаулығында мәтінге «құрылымдық және мағыналық жағынан аяқталған және хабарламаға автордың белгілі көзқарасы берілген, жазба түріндегі хабарлама ретінде», – деп өз пікірін білдірген [7, 30-б.].

Оқушылар танымдық, аффективті және психомоторлы білімдер мен дағдыларды оқулықтарда қамтылған мәтіндер арқылы алады. Мәтіндер – тақырыптардың редакцияланып оқырманға ұсынылған түрі [8]. Мәтіннің оқушыны мақсатқа жеткізудегі маңызы зор. Осы себепті мәтінді құрастырмас бұрын, алдымен жазылатын мәтіннің тақырыбын таңдау және шектеу қажет. Яғни мәтінде не талқылануы қажеттігіне, не айтылуы керектігіне, қандай оқиға негізделгендігіне және мәтінде берілетін хабарды анықтап алуы қажет [9]. Уналанның айтуы бойынша мәтін жазуда мынадай элементтер қарастырылуы керек:

Мәтіндер тақырып бойынша қызықты болуы керек;

Мәтін тақырыбы мен идеясы оқушының деңгейіне сәйкес болуы керек;

Мәтін сөздері ұсынылып отырған жас тобындағы оқушылардың сөздеріне сәйкес келу керек;

Мәтіндер қысқа болуы керек және оқушылардың деңгейіне сәйкес суреттер болуы керек [10]. Жазылатын мәтіндер жоғарыда аталған сапаларға сәйкес болуы керек. Әсіресе мәтіннің мазмұны оқушының күткені мен мақсатына сәйкес келсе, оқушының қызығушылығы мен белсенділігі артып, үйрену деңгейі жоғарылайды [11].

«Әдебиеттік оқу» оқулығындағы мәтіндерге келер болсақ, алдымен «Мәтіннің қандай түрлері бар?» және «Зерттеуші ғалымдар мәтін түрлерін қалай жіктеген?» деген сұрақтарға жауаптар іздестіріп көрейік.

Түрік тілінің оқыту әдістерін зерттеуші Хайати Акйол «Түрікше оқыту әдістері» атты еңбегінде оқулықтағы мәтіндер жалпы әңгімелеуші, ақпарат беруші және поэзияға негізделген мәтіндер ретінде қарастыруға болады», – дейді [12]. Оқулықтарға енгізілген мәтіндердің түрлі ерекшеліктерімен қатар, олардың жанрларыда білім беру тұрғысынан маңызды орын алады. Ақпараттық және әңгімелеуші мәтіндердің бір бірінен түрлі ерекшеліктері бар.

ҚРБҒМ, 2017 жылғы «Оқулық» Республикалық ғылыми-практикалық орталығының Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептері үшін заманауи оқулықтар

әзірлеу талаптары» бойынша мәтін тілінің анықтығына қойылатын талаптар жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оқу мәтіндерінің көлемін анықтайды. Оқулықтар үшін сөйлемдердің ұзындықтары төмендегідей болуы қажет:

1–5 сыныптар – 8 сөз;

6–8 сыныптар – 10–12 сөз;

8–9 сыныптар – 12–14 сөз;

10–12 сыныптар – 14–16 сөз. Ал, оқулықтар үшін сөздердің орташа ұзындығы төмендегідей болуы қажет:

1–5 сыныптар – 8 әріптен аспауы;

6–7 сыныптар – 9 әріптен аспауы;

8–9 сыныптар – 11 әріптен аспауы;

10–12 сыныптар – 12 әріптен аспауы [13, 13-б.].

Мәтін мазмұны оқушы деңгейіне сай болса, оқушының қызығушылығы мен белсенділігі артып, білім деңгейі көтеріледі. Оқулықтарға мәтіндерді әзірлемес бұрын, әрбір сынып оқушылары үшін мәтіннің ұзақтығы ескерілгені жөн. Мәтін ұзындығы оқушы үшін өте маңызды. Оқуды енді үйреніп жүрген оқушы ұзақ мәтіндерді оқығысы келмейді. Себебі, бұндай жағдай оқушының ішін пыстырып, жалықтырып жібереді.

Х.Ақйол мәтіндердегі сөздердің саны оқушылардың деңгейіне сәйкес:

Бірінші және екінші сыныптар үшін 25–100 сөз арасы;

Үшінші және төртінші сыныптар үшін 100–200 сөз арасында болуы керек деп есептейді [14]. Яғни сынып деңгейіне сай сөйлемдегі сөздердің санын ескерген жөн.

Гүнештің жазуы бойынша бір сөйлемдегі сөздердің орталама саны сыныптардың деңгейіне қарай:

Бірінші сынып үшін бір сөйлемдегі сөздер саны – 5;

Екінші сынып үшін бір сөйлемдегі сөздер саны – 8;

Үшінші сынып үшін бір сөйлемдегі сөздер саны – 9,

Төртінші сынып үшін бір сөйлемдегі сөздер саны – 10 сөз болуы керек [15].

Мәтіннің ұзақтығы, сондай-ақ мәтін түрі оқушылардың тілдік және ақыл-ой дағдыларын дамытуда маңызды орын алады. Мінез-құлық тәсілінде оқушылардың назарының қысқа, оқылым және түсіну дағдылары жеткіліксіз дамыған, мәтіндер себептерге байланысты қысқа болуы керек екендігі айтылды. Осы себепті қысқа мәтіндер бастауыш мектеп оқулықтарында көптеген жылдар бойы беріліп келді. «Брунер баланың тілдік дағдылары туғаннан бастап дами бастайтынын түсіндіре отырып, осы түсінікпен келіспейді. Тілдік дағдылар алдымен отбасында, отбасы ортасында, мектепте және т.б. орталарда дамиды және орталарда өзара әрекеттесу жолымен әзірленеді. Баланың тілі мен ақыл-ой дамуы, дыбыстық сана, сөздерді тану, ақыл-ой сөздігін дамыту және т.б. басқаша айтқанда, 4–5 жас аралығындағы тіл мен сөздік қорын меңгеру мектепке дейінгі кезеңде жоғары деңгейде. Осы себепті Брунер баланы тіл мен ақыл-ой дамуы, көңіл-күй сияқты заттармен ғана шектелмеу керек деп болжайды» деп жазады Гүнеш [16, 17].

Бүгінгі зерттеулер көрсеткендей, қысқа және анық мағыналы мәтіндер оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға және оқуға деген қызығушылығын арттыру жеткіліксіз. Себебі қысқа мәтіндер оқушылардың тез есте сақтауына ықпал етеді және есте сақтау дағдысын арттырады. Мысалы, үш абзацтан тұратын мәтінді оқығанда оқушы абзацтарды тез жаттап алады және мәтінді түсіну екінші реттік мәнге ие болады. Бұл жағдай мәтінді үйренудің орнына есте сақтауға әкеледі. Екінші жағынан, қысқа мәтін аз мағына, аз ой, аз оқиға, аз ақпарат, кішкене абзац, сөйлем мен сөзді білдіреді. Қысқа мәтіндер тілді оқытуда, сыныптағы іс-әрекетте және оқушының ақыл-ой сөздігін жасауда сәтті бола бермейді.

Барлық оң өзгерістер зерттеушілерге ұзындығы қанша болуы керек екенін анықтауға мүмкіндік берді. Осылайша, Гүнеш оқушыларға берілетін мәтіндердің ұзақтығы әртүрлі зерттеулермен анықталды және объективті критерийлер жасалды. Осы зерттеулердің

нәтижесінде мәтіннің ұзындығы бастауыш мектептің бірінші сыныбы үшін 125–400 сөзден, екінші сынып үшін 375–500 сөзден, үшінші сынып үшін 450–600 сөзден, төртінші және одан жоғары сыныптар үшін 800–1000 сөзден және 1000 (немесе одан да көп) болуы керек деп анықтады Гүнеш [18].

Жоғарыда аталған жазу өлшемдері, сөйлемдегі сөздер саны мен мәтін ұзақтығы сияқты өлшемдерге назар аударған жөн. Себебі бұл аталған өлшемдер оқушылардың дағдыларын назарға ала отырып әзірленген. Яғни өлшемдер сынып деңгейіне қарай өзгеріп отырады. Мәтіндер мақсатты әрекеттерге қол жеткізу құралы болып табылады. Әрбір мәтінде бір хабарламаның болуы дағдыларды меңгерту үшін мағызы зор.

Зерттеу мақсаты: бұл зерттеу жұмысының мақсаты, мәтіндегі әріп өлшемінің, сөздер саны мен мәтін ұзындығының бастауыш сынып оқушыларының деңгейіне сәйкестігін анықтау болып табылады. Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін төмендегі сұрақтарға жауаптар алынады:

- 1) Мәтіндегі әріп өлшемі сынып деңгейіне сәйкес келеді ме?
- 2) Мәтіндегі сөздер саны сынып деңгейіне сай келеді ме?
- 3) Мәтіндегі сөйлем ұзындығы сынып деңгейіне сай келеді ме?

Зерттеу әдістері

Зерттеу үлгісі: зерттеу жұмысы – құжаттарды талдау әдісіне негізделген сипаттамалық жұмыс.

Мәліметтерді жинау құралдары: мәліметтерді жинау құралы ретінде бастауыш сыныптың «Әдебиеттік оқу» оқулықтары пайдаланылды.

Нәтижелер мен түсініктемелер

Зерттеу жұмысының мақсатына қол жеткізу үшін 2–3–4 сыныптардың «Әдебиеттік оқу» оқулықтарынан екі мәтіннен таңдалып алынды. Таңдап алынған мәтіндер оқулық басылымдарына қойылатын гигиеналық нормативтерді бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 тамыздағы №611 бұйрығына сәйкес зерттелді. Ендеше оқулықтардан таңдалып алынған мәтіндерге жасалған талдаулар төмендегідей болды.

«Мәтіндегі әріп өлшемі сынып деңгейіне сәйкес келеді ме?» сұрағы бойынша мәтіндегі әріп өлшемдері талданып, нәтижесі кесте 1-де ұсынылды.

1-кесте – Мәтіндегі әріп өлшемінің сынып деңгейіне сәйкестігі

Сынып	Мәтіндердің атауы	Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 тамыздағы № 611 бұйрығына сәйкес		Түркия Республикасының Ұлттық білім және ғылым министрлігінің 2589 санды «Tebliğler» журналына сәйкес сыныптардың деңгейіне негізделген қаріп өлшемдері	
		Бұйрыққа сәйкес әріп өлшемі	Мәтіндегі әріп өлшемі	Бұйрыққа сәйкес әріп өлшемі	Мәтіндегі әріп өлшемі
1	2	3	4	5	6
1	Көйлек хикаясы	14–16	16	18	16
	Айгүлдің әңгімесі	14–16	16	18	16

1-кестенің жалғасы

1	2	3	4	5	6
2	Таза бұлақ	12–14	16	14	16
	Атқа міндім	12–14	16	14	16
3	Өрмекші мен шыбын	12–14	14	12	14
	Құмға салған сурет	12–14	14	12	14

1-ші кестеге талдау жасап өтер болсақ 2, 3 және 4-ші сынып оқулықтарындағы мәтіндердің әріп өлшемдері Түркия Республикасының Ұлттық білім және ғылым министрлігінің (МЕМ) 2589 санды «Tebliğler» журналына сәйкес сыныптардың деңгейіне негізделген қаріп өлшемдерімен және Оқулық басылымдарына қойылатын гигиеналық нормативтерді бекіту туралы Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 тамыздағы №611 бұйрығына сәйкес қаріп өлшемдерімен тексеріліп, нәтижелері ұсынылған. Сыныптан таңдап алынған әр екі мәтіннің де әріптерінің өлшемдері Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2015 жылғы 19 тамыздағы №611 бұйрығына сәйкес келеді деп тұжырымдауымызға болады. Ал, Түркия Республикасының Ұлттық білім және ғылым министрлігінің 2589 санды «Tebliğler» журналына сәйкес сыныптардың деңгейіне негізделген қаріп өлшемдері біздің оқулықтарымыздағы мәтіндердің әріптік өлшемдерінен айырмашылықта болғандығын байқаймыз.

Зерттеудің «Мәтіндегі сөздер саны сынып деңгейіне сай келеді ме?» сұрағы бойынша сынып деңгейіне сай сөйлемдегі сөздердің санын анықтауда Гүнештің бір сөйлемдегі сөздердің орталама саны сыныптардың деңгейіне сай келуін есептеуі арқылы мәтіндегі сөздер саны саналып, нәтижесі 2-кестеде ұсынылды.

2-кесте – Мәтіндегі сөздер санының сынып деңгейіне сәйкестігі

Сынып	Гүнеш бойынша бір сөйлемдегі сөздердің орташа мәні	Мәтіндердің атауы	Өлшемдерге сай	Өлшемдерге жартылай сай	Өлшемдерге сай емес
			Сөздердің орташа мәні		
2	8	Өрттен құтқарушы иттер	-	-	10,3
		Ақ шаш	8	-	-
3	9	Аяулы Жақан	-	-	11
		Батырдың мінезі	-	-	7
4	10	Айға алғашқы сапар	-	-	8
		Сатылған көлеңке	-	-	8

2-ші кестені талдар болсақ Түрік ғалымы Гүнештің анықтаған бір сөйлемдегі сөздердің орташа мәніне 2, 3, 4-сынып әдебиеттік оқу оқулығы бойынша мәтін сөйлемдеріндегі сөздердің орташа мәнінде айтарлықтар айырмашылықтар байқалды. Ашып айтар болсақ сыныптар бойынша әдебиеттік оқу оқулықтарынан таңдап алынған әрбір екі мәтіндер бойынша сөйлемдегі сөздердің орташа мәнінде төмендегідей айырмашылықтар кездесті: 1)

2-сынып әдебиеттік оқу оқулығынан алынған «Өрттен құтқарушы иттер» және «Ақ шаш» мәтіндері бойыншасөйлемдегі сөздердің орташа мәні 10,3 және 8 құрады; 2) 3 сынып әдебиеттік оқу оқулығынан алынған «Аяулы Жақаң» және «Батырдың мінезі» мәтіндері бойыншасөйлемдегі сөздердің орташа мәні 11 және 7 құрады; 3) 4 сынып әдебиеттік оқу оқулығынан алынған «Айға алғашқы сапар» және «Сатылған көлеңке» мәтіндері бойыншасөйлемдегі сөздердің орташа мәні 8 құрады. Әрине шетелдік ғалымның анықтаған бір сөйлемдегі сөздердің орташа мәніне әдебиеттік оқу оқулығы бойынша сәйкес болуы шарт емес. Дегенмен 2-ші кестеде анықталған мәтін сөйлемдеріндегі сөздердің орташа мәніне назар аударсақ, 2-ші және 3-ші сынып оқулықтарында берілген мәтіндердің сөйлемдегі сөздердің орташа мәні 4-ші сыныптың оқулығында берілген мәтіннің сөйлемдегі сөздердің орташа мәнінен артық екенін көре аламыз.

Зерттеудің «Мәтін ұзындығының сынып деңгейіне сай келеді ме?» сұрағы бойынша сынып деңгейіне сай сөйлемдегі сөздердің санын анықтауда Х. Ақйолдың мәтін ұзындығының оқушылардың деңгейін анықтау өлшемдері арқылы мәтіндегі сөздер саны саналып, нәтижесі 3-кестеде ұсынылды.

3-кесте – Мәтін ұзындығының сынып деңгейіне сәйкестігі

Сынып	Мәтіндегі сөйлем ұзындығы	Мәтін атаулары	Өлшемдерге сай		Өлшемдерге жартылай сай		Өлшемдерге сай емес	
			саны	%	саны	%	f	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	25-100	Гиннесс кітабына енген қазақ	-	-	-	-	202	100
		Жеті шал	-	-	-	-	191	100
3	100-200	Менде атқа міне аламын	-	-	-	-	446	100
		Құмырсқаның қанағаты	179	100	-	-	-	-
4	100-200	Кішкентай робот туралы ертегі	-	-	-	-	357	100
		Сынақшы-ғарышкер	-	-	-	-	316	100

3-ші кесте бойынша талдау жасар болсақ 2-ші және 4-ші сынып оқулықтарындағы мәтіндер ұзындығы өлшемдерге сай келмегендігін байқаймыз, ал, 3-ші сынып оқулығындағы таңдалып алынған мәтіндерге тоқталар болсақ: «Құмырсқаның қанағаты» атты мәтін өлшемдерге сай болды, ал «Менде атқа міне аламын» атты мәтін өлшемдерге сай келмегендігін көре аламыз. Біз негізге алып отырған Х. Ақйолдың мәтін ұзындығының оқушылардың деңгейін есептеу жолы арқылы мәтіндегі сөздер саны өлшемінен жоғары көрсеткіш анықталды. Яғни бұл анықталған нәтиже бойынша мынадай тұжырым жасауға болады, біз қолданған Х. Ақйолдың мәтін ұзындығының оқушылардың деңгейін анықтау өлшемдерін негізге ала отырып, «Әдебиеттік оқу» оқулықтарында мәтіндердің ұзындығы сынып деңгейіне сай емес деген қорытындыға келдік.

Қорытынды және ұсыныстар

Зерттеу жұмысының мақсатына қол жеткізу үшін «Мәтіндегі әріп өлшемі сынып деңгейіне сәйкес келеді ме?», «Мәтіндегі сөздер саны сынып деңгейіне сай келеді ме?» және

«Мәтін ұзындығы сынып деңгейіне сай келеді ме?» сұрақтарына жауаптар алынып, мәтін түрлеріне берген анықтамаларға талдаулар жасалынды.

Зерттеу нәтижесінде 2, 3, 4-ші сынып оқулықтарындағы мәтіндердің сынып деңгейіне сай әріп өлшемі, сөйлемдегі сөздер саны, мәтін ұзындығы анықталды. Зерттеу жұмысы құжаттарды талдау әдісіне негізделген сипаттамалық жұмыс болып табылады. Мәліметтерді жинау құралы ретінде бастауыш сынып оқулықтары пайдаланылды. Зерттеудің мақсатына қол жеткізуде қарастырылған үш сұраққа байланысты жауап алынып төмендегідей тұжырымдар жасалды:

- 2, 3, 4-ші сынып «Әдебиеттік оқу» оқулығындағы мәтіндердің әріп өлшемінің сынып деңгейіне сәйкестігін анықтауда әр сыныптан екі мәтіннен таңдалып алынып әріптердің өлшеміне жоғарыда аталған бұйрық пен талап негізінде тұжырымдар жасалды.

- Мәтіндегі сөздер санының сынып деңгейіне сәйкестігін анықтауда 2, 3, 4-ші сынып «Әдебиеттік оқу» оқулықтары бойынша әр сыныптан екі мәтіннен таңдалып алынып, мәтіндегі сөздер санының сынып деңгейіне сәйкестігі Түрік ғалымы Гүнештің анықтаған бір сөйлемдегі сөздердің орташа мәні арқылы анықтап көрдік. Нәтижесінде 2-ші және 3-ші сынып оқулықтарында берілген мәтіндердің сөйлемдегі сөздердің орташа мәні 4-ші сыныптың оқулығында берілген мәтіннің сөйлемдегі сөздердің орташа мәнінен артық екендігі анықталды.

- Мәтін ұзындығының сынып деңгейіне сәйкестігін анықтауда 2, 3, 4-ші сынып «Әдебиеттік оқу» оқулықтары бойынша әр сыныптан екі мәтіннен таңдалып алынып, Х. Ақйолдың мәтін ұзындығының оқушылардың деңгейін есептеу жолы арқылы мәтіндегі сөздер саны өлшемінен жоғары көрсеткіш анықталды. Яғни бұл анықталған нәтиже бойынша Х. Ақйолдың мәтін ұзындығының оқушылардың деңгейін анықтау өлшемдерін негізге ала отырып, «Әдебиеттік оқу» оқулықтарында мәтіндердің ұзындығы сынып деңгейіне сай емес деген қорытынды жасауға болады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Çeçen, M.A. ve Çiftçi, Ö. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. – Ankara: Milli Eğitim Dergisi. – 2007. – №173. – S. 39–49.
2. Halis, İ. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.– Ankara: Nobel Yayınları, 2002. – 223 s.
3. Құсайынов А.Қ., Асыллов Ұ.Ө. Оқулықтану. Өзекті мәселелер. – Алматы: Рауан, 2000. – 32 б.
4. Құрмашұлы Ғ. Сапалы оқулық – ел игілігі // Ана тілі. 17 сәуір 2014. [Электронды ресурс] URL: <http://anatili.kazgazeta.kz/?p=19171>
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 183 с.
6. Москальская И.О. Грамматика текста. – М.: Высшая школа, 1981. – 215 с.
7. Лосева Л.М. Как строится текст: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1980. – 94 с.
8. Erkul, R. Cümle metin bilgisi. – Ankara: Anı Yayıncılık, 2007. – 184 s.
9. Yıldız, C. Türkçe öğretimi. Ed. Cemal Yıldız. – Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2008. – 189 s.
10. Ünalın, Ş. Türkçe öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. Yapıcı, M. İlköğretim birinci kademe ders kitaplarının öğrenci düzeyine uygunluğu // Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1), Afyon, 2004. 121–130.
11. Tan, Ş. Öğretim ilke ve yöntemleri. Ed. Şeref Tan. – Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2007. – 544 s.
12. Akyol H. Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri. – Ankara: Kök Yayıncılık, 2008. – 256 s.

13. Требования к разработке современного учебника для общеобразовательных школ. – Астана: Республиканский научно-практический центр «Учебник», 2017. – 38 с.
14. Akyol H. Türkçe Öğretim Yöntemleri. – Ankara: Pegem Akademi, 2010. – 360 s.
15. Güneş, Firdevs. Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi. – Ankara: Ocak Yay, 1997. – 240 s.
16. Güneş, F. Ses temelli cümle yöntemi ve zihinsel yapılandırma. – Ankara: Nobel Yayınları, 2007.
17. Güneş, F. Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma. – Ankara: Nobel Yayınları, 2007.
18. Güneş, F. Ders kitaplarının incelenmesi. – Ankara: Ocak Yayınları, 2002.

REFERENCES

1. Çeçen, M.A. ve Çiftçi, Ö. İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. – Ankara: Milli Eğitim Dergisi. – 2007. – №173. – S. 39–49. [in Turkish]
2. Halis, İ. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.– Ankara: Nobel Yayınları, 2002. – 223 s. [in Turkish]
3. Qusaynov A.Q., Asylov U.A. Oqulyqtanu. Ozekti meseleler. – Almaty: Rauan, 2000. – 32 b. [in Kazakh]
4. Qurmashuly G. Sapaly oqulyq – el igiligi // Ana tili. 17 sauir 2014. [Elektron dy resurs] URL: <http://anatili.kazgazeta.kz/?p=19171> [in Kazakh]
5. Galperın I.R. Tekst kak obekt lingvısticheskogo ıssledovanııa. – M.: Nauka, 1981. – 183 s. [in Russian]
6. Moskalskaıa I.O. Grammatıka teksta. – M.: Vysshaya shkola, 1981. – 215 s. [in Russian]
7. Loseva L.M. Kak stroitsia tekst: Posobie dlia uchıtelei. – M.: Prosveshenie, 1980. – 94 s. [in Russian]
8. Erkul, R. Cümle metin bilgisi. – Ankara: Anı Yayıncılık, 2007. – 184 s. [in Turkish]
9. Yıldız, C. Türkçe öğretimi. Ed. Cemal Yıldız. – Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2008. – 189 s. [in Turkish]
10. Ünalın, Ş. Türkçe öğretimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. Yapıcı, M. İlköğretim birinci kademe ders kitaplarının öğrenci düzeyine uygunluğu. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1), Afyon, 2004. 121–130. [in Turkish]
11. Tan, Ş. Öğretim ilke ve yöntemleri. Ed. Şeref Tan. – Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2007. – 544 s. [in Turkish]
12. Akyol H. Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri. – Ankara: Kök Yayıncılık, 2008. – 256 s. [in Turkish]
13. Trebovaniia k razrabotke sovremennogo uchebnika dlia obsheobrazovatelnyh shkol. – Astana: Respublikanski nauchno-prakticheskiiı sentr «Uchebnik», 2017. – 38 s. [in Russian]
14. Akyol H. Türkçe Öğretim Yöntemleri. – Ankara: Pegem Akademi, 2010. – 360 s. [in Turkish]
15. Güneş, Firdevs. Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi. – Ankara: Ocak Yay, 1997. – 240 s. [in Turkish]
16. Güneş, F. Ses temelli cümle yöntemi ve zihinsel yapılandırma. – Ankara: Nobel Yayınları, 2007. [in Turkish]
17. Güneş, F. Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma. – Ankara: Nobel Yayınları, 2007. [in Turkish]
18. Güneş, F. Ders kitaplarının incelenmesi. – Ankara: Ocak Yayınları, 2002. [in Turkish]